

**Історія та сьогодення природничого факультету
Полтавського педуніверситету**
Гриньова М.В., Клепець О.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка сьогодні неможливо уявити без його природничого факультету – одного із найстаріших та найшанованіших подібних осередків на теренах усієї України, що веде свій історичний відлік із далекого 1919 р.

Цим подіям передувало заснування в Полтаві у липні 1914 р. **учительського інституту** з трирічним терміном навчання. Становлення цього навчального закладу проходило у важкі роки Першої світової війни, тому на початку свого існування він не мав поділу на факультети і спрямовував свою діяльність на багатопрофільну підготовку. Незважаючи на нестатки, в інституті було обладнано природничо-історичний, мовний та хімічний кабінети, спеціальне гімнастичне містечко, а також створено фундаментальну та студентську бібліотеки. Для проведення практичних занять 30 листопада 1915 р. при інституті було відкрито міське зразкове училище.

Протягом 1919 р. **Полтавський** учительський інститут реорганізовано у **педагогічний** із чотирирічним терміном навчання. Поряд зі словесно-історичним та фізико-математичним відділами (факультетами) тут розпочав свою роботу і природничий факультет. Навчальний процес забезпечували висококваліфіковані викладачі та лектори. Так, біологію викладали М.Ф. Ніколаєв (міколог, кандидат природничих наук, завідувач Природничо-історичного музею Полтавського губерньського земства¹), М.І. Гавриленко (зоолог, таксидерміст, завідувач відділу природи Полтавського краєзнавчого музею), географію та природознавство із методиками їх навчання – професор О.Т. Булдовський (зоолог, гідробіолог, розробник теорії методики навчання природознавства), хімію – професор Й.О. Власенко.

У 1921 р. Полтавський педагогічний інститут реорганізується в **інститут народної освіти (ІНО)**, де природниче і фізико-математичне відділення об'єднуються у природничо-математичний факультет. У цей період відбувається створення профільних кабінетів – експериментальної психології, фізики, хімії, педагогіки, методики викладання різних дисциплін (геології, фізіології, географії) та кабінету трудового процесу.

У «Записках Полтавського інституту народної освіти» за 1926–1927 н.р. при розподілі фондів відзначалося, що у 1926 р. на придбання приладів та матеріалів для хімічного кабінету було виділено 709 крб. Це була досить значна сума, враховуючи той факт, що вартість матеріально-технічного забезпечення усього хімічного кабінету на той час уже склала 1494 крб. У «Записках Полтавського **інституту соціального виховання**²» за 1929–1930 роки відзначається, що в інституті працював хімічний кабінет, який забезпечував роботу двох студентських груп по 25 осіб. У ньому проводились різні дослідження (перевірка

¹ нині Полтавський краєзнавчий музей імені В. Кричевського

² назва Полтавського інституту народної освіти із 1930 р.

закону збереження маси речовини), хімічні аналізи (аналітичне вивчення мінералів), використовувалися різні методи дослідження (фізичні, фізико-хімічні і т.д.). Відомо також, що кабінет комплектувався й закордонними приладами.

У 1930–1931 н.р. у на базі діючих кабінетів розпочалося формування кафедр. Окрім завідуючих кабінетами, вводяться посади лаборанта, техніка, майстра, препаратора тощо. Наказом №120 від 10 грудня 1932 р. вводиться посада декана факультету. У цей час природничий факультет розвивається на базі існуючого агро-біологічного відділення, яке (разом із техніко-математичним відділенням) входить до складу агро-математичного факультету. У межах цього факультету було відкрито кафедри реконструкції сільського господарства, хімії, біології, математики, фізики.

У жовтні 1931 р. у Полтавському інституті соціального виховання було створено найстаріші кафедри природничого факультету – кафедру хімії (тепер – кафедра хімії та методики викладання хімії) та кафедру біології, на базі якої у листопаді 1937 р. виокремилися і збереглися донині дві кафедри – ботаніки (тепер – кафедра ботаніки, екології та методики навчання біології) і зоології (тепер – кафедра біології та основ здоров'я людини).

Наказом №63 від 5 вересня 1933 р. вводяться вступні іспити, зокрема, із таких дисциплін, як суспільствознавство, математика, фізика, хімія, українська мова та література. У тому ж році здійснюється реорганізація факультетів, і наказом №66 від 14 вересня 1933 р. деканом біологічного, хімічного та географічних відділень призначається доцент **Іван Ількович Мазепа**, який закінчив природничий факультет у 1929 р. та пройшов шлях від старшого лаборанта кабінету зоології до викладача, завідувача кафедрою зоології, декана і заступника директора із навчальної та виховної роботи.

У 1934 р. на базі ІНО було створено **Полтавський педінститут** із чотирирічним терміном навчання, що мав чотири факультети: мовно-літературний, історичний, фізико-математичний, природничо-географічний. У цьому ж році розпочинається підготовка вчителів хімії та природознавства.

У довоєнний період становлення природничого факультету пов'язане із іменами таких викладачів і науковців: ботаніків – Ф.К. Курінного, Т.У. Малахова, П.Є Сосіна, зоологів – І.І. Мазепа, М.І. Гавриленка, хіміків – Й.О. Власенка, М.М. Дашевського, К.Я. Скарченка, К.В. Лопатіна, М.В. Пилипченка. На ці роки припадає початок викладацької діяльності А.П. Каришина – майбутнього декана природничого факультету.

На час німецької окупації міста Полтави матеріальні цінності факультету (прилади, установки, реактиви та бібліотека) були евакуйовані до міста Тюмень, а після звільнення Полтави повернені до інституту. Частина обладнання все ж було втрачено у війні, значних руйнувань зазнали навчальні приміщення.

Постановою Ради Народних Комісарів УРСР від 23 вересня 1943 р. роботу Полтавського педінституту було поновлено. Інститут розпочав навчання 15 листопада 1943 р. Були відновлені всі структури і підрозділи, сформований склад кафедр. Після закінчення війни із лав Радянської армії повернулися студенти й викладачі. Почали працювати гуртожитки, їдальня, бібліотека, відновилися роботи в ботанічному саду. До 1954 року був відбудований

навчальний корпус.

З 1947 по 1986 рр. (із незначними перервами) природничий факультет очолює **Андрій Потапович Каришин** – випускник природничого факультету 1936 р. Ще студентом він був залучений тодішнім завідувачем кафедри хімії М.М. Дашевським до наукових досліджень у галузі хімії аценафтену. Після закінчення навчання продовжив свою діяльність в інституті, пройшовши шлях від лаборанта кафедри хімії до її завідувача. Деякий час (1951–1955 рр.) йому довелося працювати заступником директора інституту з навчальної і наукової роботи, а з травня по листопад 1953 р. він виконував обов'язки директора Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка³. Великою заслугою А.П. Каришина на цій посаді стало уведення в дію навчального корпусу, будівництво нового гуртожитку для студентів.

На посаді декана Андрій Потапович багато зробив для зміцнення матеріальної бази природничого факультету. Значну увагу він приділяв створенню та обладнанню агробіостанції (тепер – ботанічного саду) інституту, розбудові біостанціону природничого факультету у с. Лучки Кобеляцького району Полтавської області (тепер – адміністративний та науково-навчальний центр регіонально-ландшафтного парку «Нижньоворсклянський»).

Вільний від адміністративної і викладацької роботи час А.П. Каришин працював у хімічній лабораторії, проводячи дослідження у галузі органічної хімії. Біля нього та під його керівництвом завжди працювали молоді колеги і студенти. Згодом склалася ціла Каришинська школа хіміків-органіків, вихованці якої продовжують дослідження у галузі аценафтена і нафтостирила. Серед них – вчорашні й сьогоднішні викладачі кафедри хімії та методики викладання хімії Д.М. Кустол, Н.Г. Кривошاپко, Г.А. Печка, Г.Ф. Джурка, В.О. Стороженко, Т.Ф. Дряниця, В.Ф. Баклан, Ю.В. Самусенко, В.І. Магда, В.І. Шинкаренко та інші.

Андрій Потапович був не тільки викладачем і адміністратором, але й справжнім ученим, подвижником науки. Незважаючи на важкі матеріальні умови провінційного педагогічного вузу, він зробив суттєвий внесок у розвиток хімії аценафтена. Ним у співавторстві зі своїми учнями було синтезовано більше п'ятисот різник галогенопохідних аценафтену і продуктів його окиснення, несиметричних індигоїдних, хіноксалинових, антантронових та інших барвників. При цьому не тільки розроблялися методи синтезу цих речовин, але й вирішувалися складні теоретичні питання взаємозалежності між кольором і молекулярною будовою органічної речовини, вивчалися люмінісцентні властивості багатьох одержаних ним барвників.

Наукові досягнення А.П. Каришина та його школи збагатили не лише хімічну теорію, але й знайшли широке застосування у промисловому (синтез барвників) та сільськогосподарському (синтез регуляторів росту рослин) виробництві, забезпечивши високий економічний ефект.

Андрій Потапович Каришин неодноразово брав участь у роботі наукових конференцій різного рівня, публікував свої праці в журналах АН СРСР, АН УРСР,

³ 28 грудня 1946 року Полтавському державному педагогічному інституту присвоєно ім'я В.Г. Короленка

АН ЛатРСР. Посилання на роботи А.П. Каришина можна побачити у багатьох наукових статтях і монографіях.

За свою самовіддану працю Андрій Потапович був нагороджений у мирний час орденами Жовтневої революції, «Знак пошани», медалями, значком «Відмінник народної освіти УРСР», грамотами Міністерства освіти України та управління освіти Полтавської області.

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка створено музейну кімнату А.П. Каришина, куди щороку першого вересня приводять студентів-першокурсників. Існує такий музей і в смт Шишаки – на батьківщині видатного вченого і педагога. На стінах першого корпусу університету А.П. Каришину відкрито меморіальну дошку. Пам'ять про Андрія Потаповича увічнена у серцях його колег і вихованців, його іменем названа щорічна міжнародна науково-практична конференція, присвячена проблемам удосконалення методики викладання природничих дисциплін у середній та вищій школі (Каришинські читання).

У повоєнні роки на природничому факультеті Полтавського педінституту самовіддано працюють ботаніки П.Є. Сосін, Д.С. Івашин, Р.В. Ганжа, О.А. Стасілюнас, В.В. Бихун, зоологи М.І. Петрик, І.Д. Іваненко, А.М. Неміровська, М.І. Рогозіна, О.В. Тищенко, хіміки Б.С. Пучковський, А.П. Каришин, М.В. Пилипченко, О.С. Михайлова, Д.М. Кустол, Г.Ф. Кириченко, Т.П. Федоренко, К.К. Гряненко.

У 1960–1980-х рр. ряди професорсько-викладацького складу природничого факультету поповнюють Е.П. Беденко, А.І. Березовська, В.В. Буйдін, С.В. Гапон, О.М. Байрак, І.М. Голубинський, А.К. Кива, Л.Г. Козетова, Г.Є. Кращенко, Л.А. Кушніренко, Л.Д. Орлова, В.Є. Педченко, Ж.Г. Пелипець, Д.М. Щербина (на кафедрі ботаніки), О.Ф. Бондаревська, А.М. Вовк, М.М. Саричева, В.М. Закалюжний, А.Г. Бажан, Г.І. Конотоп, А.М. Лукіна, Б.Р. Пилявський, М.О. Северченко, В.Є. Скляр, М.В. Слюсар, С.В. Тесленко, Н.Ф. Шебітченко, Г.Ф. Юрко, О.Д. Медяник (на кафедрі зоології), Н.Г. Кривошапко, Н.Ф. Гриньова, Т.П. Данилюк, Г.А. Печка, Т.Ф. Дряниця, Ю.В. Ушаков, Г.Ф. Джурка, Ю.В. Самусенко, В.І. Магда, В.І. Шинкаренко (на кафедрі хімії).

1 червня 1981 р. наказом Міністерства освіти УРСР на задоволення клопотання вченої ради Полтавського педінституту створено першу у колишньому Радянському союзі експериментальну **кафедру педагогічної майстерності**, яка стала четвертою кафедрою сучасного природничого факультету (тепер носить назву кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна). Головним завданням цієї кафедри стала розробка нової моделі професійно-педагогічної підготовки вчителя, яка, на відміну від традиціоналістської парадигми, скерованої на забезпечення випускника високим рівнем знань і умінь, відстоювала стратегію особистісно орієнтованого професійного розвитку майбутнього вчителя, формування професійно значущих якостей особистості (комунікативність, емоційна стабільність, спостережливість, гуманістична спрямованість тощо) вже в період навчання у вищому закладі освіти. Фундаторами кафедри педмайстерності виступили: доцент (а згодом професор) Н.М. Тарасевич (Кривонос) – завідувач,

доц. Т.І. Гавакова, доц. Л.В. Крамущенко, ст. викладач Г.В. Брагіна (нині кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної педагогіки і методики початкового навчання Кримського індустріально-педагогічного інституту), асистент Л.О. Савенкова (нині доктор педагогічних наук, професор Київського національного економічного університету). З перших років існування кафедри на ній також почали працювати М.О. Герасименко, А.В. Ткаченко, Т.Г. Дмитренко, Л.В. Малаканова, Н.М. Пивовар, Н.М. Сас, О.Г. Жданова-Неділько, Т.Г. Дмитренко, В.А. Семиченко, І.С. Тодорова, М.О. Цуркава, А.І. Шумська.

Після смерті А.П. Каришина природничий факультет упродовж 1987–1994 рр. очолював **Анатолій Миколайович Білич** – випускник Харківського медичного інституту (1952), кандидат медичних наук (нині – професор кафедри медицини надзвичайних ситуацій з оперативною хірургією та топографічною анатомією ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»). Це був скрутний період не лише у житті факультету та інституту, але й усієї країни, що опинилася на перехресті соціально-політичних та господарсько-економічних пертурбацій. Руйнування усталених зв'язків та жорсткі ринкові реалії спричинили знецінення престижу педагогічної професії, тотальне недофінансування, відтік студентів та викладачів. Надзвичайно складно стало підтримувати належний рівень матеріально-технічної бази викладання, доглядати за ботанічним садом і польовим біостаціонаром. Однак, не дивлячись на важкі випробування часом, колективу факультету вдалося вистояти і зберегти наступність традицій освітянських поколінь та головні матеріальні й духовні надбання своїх попередників.

У 1988 р. у зв'язку з реорганізацією кафедру ботаніки об'єднують із кафедрою зоології у кафедру біології, якою керує доцент, кандидат сільськогосподарських наук Майя Михайлівна Саричева, відомий фахівець в області фізіології живлення сільськогосподарських тварин.

Після переходу А.М. Білича на роботу до Полтавського медичного стоматологічного інституту (тепер ВДНЗУ «УМСА») деканом природничого факультету протягом нетривалого часу (упродовж 1995 р.) був **Анатолій Сергійович Редчук** – випускник Московського державного університету імені М.В. Ломоносова (1972), кандидат хімічних наук. У 1990 р. він почав працювати доцентом кафедри хімії Полтавського педінституту, де викладав курс аналітичної хімії. Викладацьку роботу поєднував із науковою діяльністю. Зусиллями А.С. Редчука у навчальний процес кафедри хімії почала впроваджуватися комп'ютерна техніка. З появою на кафедрі потужних комп'ютерів Анатолій Сергійович почав працювати над розрахунками електронної будови органічних речовин. Його діяльність у цьому напрямку надала поштовх для досконального опанування комп'ютерними технологіями молодим поколінням викладачів природничого факультету та студентами.

У період 1990–2000-х рр. на природничому факультеті починають працювати такі викладачі: І.С. Беседіна, Н.О. Стецюк, В.В. Оніпко, С.Б. Манжос, Л.М. Гомля, В.І. Іщенко, Т.В. Панасенко, Н.Т. Максименко (кафедра ботаніки), О.Г. Сердюк, В.І. Бобрицька, В.П. Бухун, А.А. Коваль, Р.В. Крат,

С.А. Новописьменний, М.А. Піщаленко, О.М. Пожаров (Руденко), В.В. Подпала (Роман), Н.О. Корчан, О.В. Паляниця, Л.М. Рибалко, Н.О. Гуріненко, О.Я. Рибалка (кафедра зоології), Н.І. Шиян, О.Л. Гаркович, С.В. Стрижак, С.В. Пустовіт, Н.М. Ніжніченко, С.Г. Левченко, О.А. Куленко, К.О. Вовк (кафедра хімії), М.В. Гриньова, Ю.О. Клименко, Н.В. Беляєва, Ю.П. Кращенко, Ю.І. Боловацька, І.В. Кривошاپка, Г.Ю. Сорокіна (кафедра педагогічної майстерності).

З листопада 1995 р. і донині деканом природничого факультету є доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України **Марина Вікторівна Гриньова**. Випускниця природничого факультету (1983), вона є гідним продовжувачем династії його науковців, що плекали становлення цього освітнього осередку протягом довгих десятиліть: дід – Ф.К. Курінний – вчений-ботанік, один із перших завідувачів кафедри ботаніки (1933–1935 рр.), мати – Н.Ф. Гриньова – кандидат хімічних наук, доцент кафедри хімії, що виховала не одне покоління студентів.

Розпочавши трудову діяльність шкільним вчителем хімії та біології, Марина Вікторівна пройшла шлях від асистента кафедри природничих і математичних дисциплін на педагогічному факультеті до старшого викладача, доцента і професора кафедри педагогіки, обіймала посаду проректора із навчальної роботи (1995), а з 2002 по 2015 рр. очолювала кафедру педагогічної майстерності та менеджменту.

Марина Вікторівна відома в Україні як здібний педагог-організатор, науковець нового покоління, ініціатор упровадження сучасної педагогічно-освітньої стратегії формування гуманної особистості майбутнього вчителя природничих дисциплін.

Під керівництвом М.В. Гриньової на природничому факультеті створене модернізоване освітньо-виховне середовище, організовано методичну розробку та оновлення теоретичних курсів і лабораторних практикумів, які впроваджені у навчальний процес національної вищої школи. Відбувається стрімке вдосконалення матеріальної бази для проведення навчальної та науково-дослідної роботи. Так, за безпосереднього сприяння Марини Вікторівни на природничому факультеті функціонують музейні кімнати, ботанічний сад, навчальні та науково-дослідні лабораторії.

Музей еволюційної зоології є першим навчальним музеєм, що був створений на факультеті при кафедрі зоології у період із 1950-х по 1990-ті рр. зусиллями М.І. Гавриленка та його послідовників. Експозиція цього музею розміщена уздовж першого поверху старого корпусу університету та в аудиторії 30 і присвячена систематичним таксонам хребетних тварин (рибам, птахам, ссавцям), а також включає сухі та вологі препарати різних систематичних груп безхребетних тварин (губок, кишковопорожнинних, плоских, первиннопорожнинних та кільчастих червів, черевоногих, двостулкових та головоногих моллюсків, ракоподібних, павукоподібних, комах).

У 2003 р. до ювілею В.І. Вернадського з громадської ініціативи було створено навчальний музей-лабораторію загальної та регіональної геології його імені (куратор – доцент кафедри біології людини і тварин В.М. Закалюжний). В експозиції цього музею представлені натуральні зразки понад 120 видів

мінералів та гірських порід із різних географічних регіонів колишнього СРСР, а також відображено галузі їх використання.

У 2005 р. викладачами кафедри біології людини та тварин створено навчальний музей-лабораторію палеозоології мамонтової фауни, де представлені викопні рештки (фосилії) великих парнокопитних та хоботних антропогенового періоду кайнозойської ери (мамонта, волохатого носорога, первісних биків та трипалого коня гіпаріона).

Із 2005 по 2015 рр. з ініціативи полтавського тераріюміста Л.П. Собакаря та за підтримки декана М.В. Гриньової на факультеті функціонував тераріум із понад 15 видів рідкісних екзотичних плазунів (нільський крокодил, агами, удав звичайний, фельзума).

У 2009 р. до 90-річного ювілею природничого факультету в аудиторії 42 першого навчального корпусу було відкрито меморіальну кімнату-музей історії природничого факультету, де на стендах відображено інформацію про минуле й сучасне його кафедр.

У 2015 р. відкрито педагогічно-меморіальну аудиторію-музей академіка І.А. Зязюна, спроектовану як міжгалузевий науковий і навчальний центр, що має на меті пропаганду серед широкої освітянської громадськості та впровадження у навчально-виховний процес вищої школи концептуальних положень педагогічної інноватики академіка І.А. Зязюна.

Структурним підрозділом Полтавського педуніверситету і навчально-дослідною лабораторією кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології є ботанічний сад, започаткований ще у 20-ті роки ХХ століття. Сучасна структура ботанічного саду включає дендрарій, оранжерею, відділ квітково-декоративних рослин із колекційними ділянками, експозицію Музею українського квітництва під відкритим небом, зелений клас, альпійську гірку, відділи сільськогосподарських та лікарських культур, плодовий сад. Нині ботанічний сад ПНПУ імені В.Г. Короленка у статусі парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення зосереджує значне різноманіття місцевої та інтродукованої флори (понад 1500 видів, різновидів і форм рослин, у тому числі приблизно 500 таксонів відкритого та близько 600 – закритого ґрунту).

З метою увічнення пам'яті видатних природодослідників та педагогів, пов'язаних із Полтавщиною, з ініціативи М.В. Гриньової на факультеті відкрито меморіальні дошки В.І. Вернадському, А.П. Каришину, Д.С. Івашину, Р.В. Ганжі, М.І. Петрику, розміщено стенд «Полтавці-відомі зоологи», у ботанічному саду встановлено пам'ятну стелу українському вченому-ботаніку, академіку М.М. Гришку, закладено алею В.О. Сухомлинського.

У середині ХХ ст. з ініціативи доцента кафедри ботаніки Р.В. Ганжі започатковано науковий гербарій, який сьогодні налічує понад 10000 аркушів зі зразками флори не тільки Полтавщини, а й інших регіонів України та близького зарубіжжя, зібраних студентами та викладачами під час експедиційних виїздів та у ході проведення наукових досліджень. У вересні 2009 р. гербарій ПНПУ імені В.Г. Короленка був внесений до міжнародного гербарного списку «Index Herbariorum» (PWU, куратор – кандидат біологічних наук, доцент Л.М. Гомля). Щорічно гербарний фонд поповнюється 700 гербарними зразками. Зараз

проводиться робота по створенню комп'ютерного каталогу фондів гербарію.

У листопаді 2014 р. на факультеті створена наукова лабораторія бріології (науковий керівник – доктор біологічних наук, професор С.В. Гапон), яка виступає не лише епіцентром вивчення мохоподібних природних, штучних та урбанізованих екосистем Лівобережного Придніпров'я і Лісостепу України, але й піонерним науковим осередком із дослідження мохових угруповань, їх класифікації та питань бріосинтаксономії в Україні.

У травні 2017 р. з ініціативи голови Полтавської обласної державної адміністрації В.А. Головка на природничому факультеті ПНПУ імені В.Г. Короленка відкрито цифрову STEM лабораторію Einstein – сучасний навчально-науковий центр із підготовки майбутніх вчителів нової української школи, що дозволяє проводити різноманітні лабораторні роботи, демонстрації та дослідження в курсах природознавства, фізики, хімії, біології, географії, екології, а також вирішувати міжпредметні завдання – освоювати поняття і методи, що належать до статистики, математики, інформаційних технологій тощо.

У грудні 2015 р. з ініціативи тодішніх завідувача кафедри біології людини і тварин професора О.І. Цебржинського та проректора із наукової роботи університету Л.М. Кравченко за сприяння М.В. Гриньової на факультеті було започатковано видання наукового журналу із біологічних наук «Біологія та екологія», який у жовтні 2017 р. набув статусу фахового (головний редактор – професор С.В. Гапон).

М.В. Гриньова – ініціатор проведення міжнародних, всеукраїнських і регіональних конференцій та семінарів із хімії, біології, педагогіки, присвячених актуальним питанням розвитку та впровадження інноваційних засад педагогічної майстерності, освітнього менеджменту, управління проектами та інноваціями, валеології, біоетики, збереження природного біорізноманіття та здоров'я людини. «Візитівкою» природничого факультету стала щорічна міжнародна науково-практична конференція з методики викладання природничих дисциплін «Каришинські читання».

Професор М.В. Гриньова створила власну наукову школу «Саморегуляція як основа успішної педагогічної діяльності». Під її керівництвом захищено 50 кандидатських та 11 докторських дисертацій із педагогіки. Марина Вікторівна є автором та співавтором понад 600 наукових праць, серед яких 9 монографій, 2 підручники, 32 посібники, близько 550 статей і тез доповідей, а також розробником навчальних програм із різних галузей педагогічної науки, методичних рекомендацій і словників-довідників, навчально-методичних комплексів із педагогічних дисциплін, що включає окремі підручники і навчальні посібники, рекомендовані Міністерством освіти і науки України. Винахідницька діяльність М.В. Гриньової включає 15 авторських свідоцтв та патентів на винахід.

У 2012 р. професор М.В. Гриньова стала лауреатом державної премії України в галузі науки і техніки за роботу «Реалізація стратегії інноваційного розвитку на основі новітніх алгоритмів управління», а в 2016 р. отримала звання члена-кореспондента Національної академії педагогічних наук України.

Професор М.В. Гриньова нагороджена Почесною грамотою Міністерства освіти України (1997), знаком «Відмінник народної освіти» (1999), Почесною

грамотою з нагрудним знаком Кабінету Міністрів України (2000), занесена в книгу «Жінки України» (2001), «Славетні жінки України» (2005), Грамотою Української асоціації імені Василя Сухомлинського (2006), Почесною грамотою Полтавської обласної ради (2008), Грамотою керуючого Полтавською Єпархією Української Православної Церкви – Високопреосвященнішого Архієпископа Полтавського і Миргородського Филипа (2009), Почесною грамотою виконавчого комітету Полтавської міської ради (2009), Грамотою Академії педагогічних наук України (2010), Грамотою Верховної Ради України за вагомі здобутки перед українським народом (2010), орденом Святої Великомучениці Варвари за заслуги перед Українською Православною Церквою (2010).

М.В. Гриньова також є лауреатом премії імені Леоніда Бразова у номінації «Публіцистика» (2012), лауреатом державної премії України в галузі науки і техніки (2013), має відзнаку за особистий вагомий внесок в розбудову Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького із врученням нагрудного знака № 57 (2013), нагороджена почесною грамотою президента Національного студентського союзу (2013), сертифікатом почесного члена Міжнародної макаренковської асоціації (2013), навчальним сертифікатом «Global trends in alternative energy sources production» (2013), Орденом Української Православної Церкви святої рівноапостольської княгині Ольги (2016), Дипломом НАПН України про творчу співпрацю та вагомий внесок в упровадження результатів НДР в освітній процес (2016), дипломом лауреата у номінації «За активну участь у громадському та культурному житті міста» (I премія).

Ім'я М.В. Гриньової включене до книг «Державні нагороди та нагороджені в Україні» (2014), «Науковці країни – еліта держави» (2014), «Портрет успішної жінки» (2014), «Літопис освіти і науки України» (2015), «Літопис сучасної освіти і науки України: Інститут педагогіки НАПН України: 90 років історії звершень» (2016).

Серед інших відзнак М.В. Гриньової – знак «Ушинський К.Д.» (2014), знак «200 років з дня народження Тараса Григоровича Шевченка» (2014), почесний знак імені Івана Яковича Франка (2017).

М.В. Гриньова – автор ефективних методик із менеджменту освіти за напрямками: теоретичні і методичні засади управління адаптивно-педагогічним проектуванням регіональних освітніх систем підвищення кваліфікації педагогічних працівників; моделювання процесу навчання в системі підвищення кваліфікації вчителів; педагогічне стимулювання професійного зростання вчителів загальноосвітніх навчальних закладів.

М.В. Гриньовою створено і впроваджено у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів навчально-методичні посібники, що мають гриф Міністерства освіти і науки України: «Саморегуляція» (2012), «Педагогічні технології: теорія та практика» (2006, 2007, 2012), «Менеджмент загальноосвітніх навчальних закладів» (2014), «Управління навчально-виховним процесом» (2014, 2016), «Основи сучасного виховання» (2015).

М.В. Гриньова є членом спеціалізованої вченої ради Д26.452.01 в Інституті педагогіки НАПН України з методики навчання хімії, біології, географії та К 44.053.01 у Полтавському національному педагогічному університеті імені

В.Г.Короленка.

Під керівництвом М.В. Гриньової на кафедрі педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна видається збірник наукових праць «Витоки педагогічної майстерності», ліцензований ДАК України як фахове видання. М.В. Гриньова є заступником головного редактора журналу «Імідж сучасного педагога» (фахове видання).

Наймолодшою кафедрою природничого факультету стала **кафедра екології та охорони довкілля**, створена 1 вересня 2001 р. наказом ректора Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка⁴ № 152-р від 27.08.2001 р. для підготовки спеціалістів у галузі біоекології, соціоекології, охорони навколишнього природного середовища, валеології та методичної підготовки студентів, а також як координаційного центру природоохоронних досліджень на Полтавщині.

Склад кафедри був сформований із викладачів кафедр природничого факультету: ботаніки (О.М. Байрак, І.С. Беседіна), біології людини і тварин (Н.О. Гуріненко, О.Я. Рибалка, О.Д. Медяник). Внутрішніми сумісниками на кафедрі працювали також професор М.В. Гриньова та доценти М.В. Слюсар і В.М. Закалюжний. На новостворену кафедру із викладацької роботи у Полтавському військовому інституті зв'язку прийшла Н.О. Стецюк (Смоляр). Згодом колектив кафедри поповнили викладачі В.В. Попельнюх, М.М. Дяченко-Богун, М.І. Никитенко, О.В. Райда, С.В. Пилипенко, Т.С. Двірна, а також перші випускники кафедри – С.П. Пескун (Яланська), Т.В. Панасенко (Дерев'янка), Т.В. Криворучко (Шкура), І.А. Грицай, О.В. Сотуга (Клепець), О.Р. Ханнанова.

Першим завідувачем кафедри екології та охорони довкілля стала доктор біологічних наук, доцент (а згодом – професор) Олена Миколаївна Байрак, яка займала цю посаду протягом п'яти років до переїзду на роботу у Київ. Із вересня 2006 р. завідування кафедрою прийняла кандидат біологічних наук, доцент Наталія Олексіївна Стецюк.

Навесні 2006 р. Полтавський педуніверситет отримує ліцензію на підготовку бакалаврів за спеціальністю 6.070800 «Екологія та охорона навколишнього природного середовища», і вже восени цього ж року здійснюється перший набір. З цього починається історія підготовки екологів на природничому факультеті.

Нова спеціальність не відразу набула широкої популярності серед абітурієнтів, і вже після трьох успішних наборів в умовах жорсткої конкуренції на ринку освітніх послуг регіону (подібні спеціальності відкрито у Полтавській державній аграрній академії та Полтавському національному технічному університеті імені Ю. Кондратюка) настала дворічна пауза. Ця обставина зумовила скорочення обсягу навчального навантаження на кафедрі екології та охорони довкілля і перехід багатьох викладачів на суміжні кафедри, що разом із необхідністю вступу доц. Н.О. Стецюк на навчання до докторантури стало

⁴ Постановою Кабінету Міністрів України №448 від 29 грудня 1999 р. на базі Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка створено Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка.

причиною реорганізації кафедри.

Згідно наказу №13-р від 12.02.2015 р. на виконання рішення вченої ради університету з 14.02.2015 р. кафедру ботаніки та методики навчання біології⁵ і кафедру екології та охорони довкілля об'єднано у кафедру ботаніки, екології та методики навчання біології. Завідування нею прийняла доктор педагогічних наук, професор Валентина Володимирівна Оніпко, яка із 2005 р. очолює кафедру ботаніки.

Отже, сьогодні на природничому факультеті ПНПУ імені В.Г. Короленка функціонує 4 кафедри:

- хімії та методики викладання хімії (завідувач – проф. Н.І. Шиян);
- ботаніки, екології та методики навчання біології (завідувач – проф. В.В. Оніпко);
- біології та основ здоров'я людини (завідувач – проф. С.В. Пилипенко);
- педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна (завідувач – проф. А.В. Ткаченко).

Основу педагогічного колективу сучасного природничого факультету складають випускники, які бережуть і продовжують традиції, набуті попередніми поколіннями. Професорсько-викладацький склад факультету налічує 35 осіб, із яких 10 докторів наук, професорів, 17 кандидатів наук, доцентів.

Сьогодні на факультеті здійснюється підготовка за широким спектром спеціальностей педагогічного (Середня освіта (Біологія), Середня освіта (Хімія), Середня освіта (Здоров'я людини)) та наукового (Біологія, Хімія) і практичного спрямування (Екологія, Менеджмент (Управління навчальним закладом), Менеджмент (Управління інноваційною діяльністю), Менеджмент (Управління проектами)) із освітніх ступенів бакалавра, спеціаліста, магістра як за денною, так і заочною формами навчання. Відповідно до потреб нової української школи акредитується нова спеціальність Середня освіта (Природничі науки).

Перспективи подальшої наукової діяльності випускників пов'язані із наявністю аспірантури (за спеціальностями «Біологія» і «Педагогічні науки») та докторантури (за спеціальністю «Педагогічні науки»). Значна увага надається практичній підготовці студентів у межах навчальних та виробничих практик на базі загальноосвітніх навчальних закладів, різних установ та організацій, на територіях природно-заповідного фонду України.

Розвиткові творчого потенціалу молоді на факультеті сприяє діяльність студентського самоврядування, волонтерського руху, творчих колективів (студія естрадної пісні «Gloria» (керівник – Л.А. Супрунова), команда з черлідінгу «Art life» (керівник – А.А. Арканова) та інші), а також студентського наукового товариства. Результати своїх досліджень студенти презентують на наукових і науково-практичних конференціях регіонального, всеукраїнського та міжнародного рівнів. Про результативність навчальної та науково-дослідної діяльності студентів природничого факультету свідчать призові місця на Всеукраїнських олімпіадах і

⁵ 16 вересня 2013 р. кафедра ботаніки перейменована на кафедру ботаніки та методики навчання біології (наказ № 78-р від 16 вересня 2013 р.).

конкурсах студентських наукових робіт із біології, хімії, екології, педагогіки та менеджменту. Студенти також є учасниками щорічних факультетських, університетських та міських культурних і спортивних заходів.

Отже, наближаючись до свого 100-літнього ювілею, природничий факультет ПНПУ імені В.Г. Короленка зберігає і примножує свої багаті наукові та освітні традиції та залишається привабливим для все нових і нових поколінь студентів.

Література:

1. Закалюжний В.М. Полтавці-відомі зоологи. – Полтава: Астроя, 2017. – 129 с.
2. Кафедра екології та охорони довкілля Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка: становлення і розвиток / Автор і укладач Н.О. Стецюк. – Полтава: Верстка, 2009. – 68 с.
3. Кафедра хімії та методики викладання хімії: історія та становлення / за ред Н. І. Шиян ; упоряд.: Ю.В. Самусенко, Г.Ф. Джурка ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Вид. 2-ге, випр. і допов. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2012. – 106 с.
4. Марина Вікторівна Гриньова: біобібліографічний покажчик / [упор. Ю.П. Кращенко, І.М. Лесунова; А.В. Ткаченко та ін.] – вид. 2-ге, доп. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. – 216 с. – (Серія «Науковці університету»).
5. Природничий факультет: історія та сьогодення. До 95-річчя Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка та 90-річчя природничого факультету / За заг. ред. проф. М.В. Гриньової; ПДПУ імені В.Г. Короленка. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2009. – 240 с.